

Summary The final goal of teaching is to form a method of action, therefore, the effective computer teaching program should be based on activity approach to teaching. The structure of such tutorial consists of five parts: informative, motivational, orienting, executive and controlling and correcting. This article describes an example of the phased implementation of the activity approach in the development of the computer training program dedicated to mastering the law of conservation of momentum.

Key words: activity approach in teaching, computer teaching program, designing of educational activity, student model.

УДК 030:378.147:82(477)

О. М. Решетілова,
старший викладач
(Національна металургійна академія України)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ Й ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Одним із пріоритетних завдань сучасної вищої освіти є формування навичок культури професійного мовлення, умінь використовувати різні мовні засоби відповідно до сфери й мети висловлювання, а також норм літературної мови в професійному спілкуванні. Набуває актуальності комунікативне спрямування професійної освіти. Практична спрямованість у навчанні майбутніх документознавців української професійної лексики має забезпечувати формування в них комунікативної компетентності, важливим складником якої є лексична. Практикою доведено, що формування лексичної компетентності майбутніх документознавців вимагає врахування сучасних підходів до навчання української мови за професійним спрямуванням.

Метою статті є висвітлення найефективніших підходів і закономірностей, зокрема особистісного, комунікативно-діяльнісного, компетентнісного, професійно зорієнтованого, системного і текстоцентричного, які сприяють формуванню професійної лексичної компетентності майбутнього документознавця.

Різноманітні аспекти проблеми реалізації сучасних підходів до навчання майбутніх фахівців знаходять своє відображення в працях представників відповідних галузей знань: філософії (В. Андрущенко, І. Беха, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лугового, В. Огнев'юка); психології (Г. Балла, І. Беха, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Зінченка, А. Маркової, В. Семиченко); педагогіки (Є. Барбіної, Н. Бібік, В. Бондар, Н. Клокар, С. Мартиненко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачової); лінгводидактики (В. Бадер, З. Бакум, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Донченко, І. Дроздової, С. Карамана, К. Климової, О. Копусь, О. Кучерук, О. Любашенко, Н. Остапенко, М. Пентиліук, Т. Симоненко та ін.).

Аналіз спеціальної літератури свідчить про те, що проблема вибору ефективних підходів до формування професійної лексичної компетентності майбутніх документознавців залишається ще нерозв'язаною та актуальною в сучасній педагогічній науці, лінгводидактиці зокрема.

У педагогічній науці категорія "підхід" розглядається різнопланово: як

базова категорія методики, що визначає стратегію навчання мови і вибір методів навчання, які реалізують цю стратегію; як стратегічна, концентрична система, що містить закономірності, принципи, форми, методи і прийоми роботи із мовно-мовленнєвим матеріалом тощо; як аспект аналізу будь-якого педагогічного явища; як вихідні наукові позиції в процесі моделювання і проектування об'єкта освітньої практики; як властивості діяльності в галузі шкільної освіти; як провідний стратегічний напрям, що визначає всі компоненти системи навчання.

Аналіз сутнісних характеристик категорії “підхід” в українській лінгводидактиці запропоновано в дослідженнях сучасних лінгводидактів З. Бакум, Т. Донченко, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, О. Копусь, С. Омельчука, М. Пентиліук. У працях зазначених дослідників подано генезу категорії “підхід” й обґрунтовано її ієрархію, функції, складники.

У статті спираємося на позиції вчених, які підхід до навчання мови розглядають з-поміж інших лінгводидактичних категорій як стрижневу категорію, що об'єднує в собі інші категорії поняття (принципи як вихідні теоретичні положення підходу; технології як поетапна реалізація методів навчання на основі відповідних форм роботи; методи навчання, що визначають певну форму організації діяльності суб'єктів навчання в процесі реалізації відповідного підходу; прийоми навчання як елементи відповідного методу, засоби його реалізації, окремі пізнавальні акти; засоби навчання, що задовольняють усі дидактичні принципи, виховні і пізнавальні завдання, а також зорієнтовані на відповідний підхід до навчання мови) [8, с. 35].

Лінгводидактами ґрунтовно вивчено й описано найрізноманітніші підходи до навчання української мови, які сприяють досконалому володінню фаховою мовою, збагаченню словникового запасу майбутніх фахівців професійною термінологією. Розглянемо кожен із підходів у контексті обраної проблеми детальніше.

Особистісно зорієнтований підхід вимагає визнання особистості майбутнього документознавця як продукту соціального розвитку, носія культури, її унікальності, інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу, що передбачає опору на природний процес саморозвитку здібностей, самовизначення, самореалізацію, самоутвердження, створення для цього відповідних умов. Сутнісні характеристики і способи організації особистісно зорієнтованого навчання в різних умовах активно досліджують психологи, педагоги, лінгводидакти (З. Бакум, І. Бех, Н. Бібік, А. Богуш, О. Горошкіна, І. Дроздова, С. Караман, О. Любашенко, С. Максименко, М. Пентиліук, О. Савченко, Т. Симоненко, А. Хуторської, І. Якиманська та ін.).

Ознаками особистісно зорієнтованого підходу в лінгводидактиці визначено гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу; діагностично-стимулювальний спосіб організації навчального пізнання; діяльнісно-комунікативна активність студентів; проектування викладачем індивідуальних досягнень в усіх видах майбутньої професійної діяльності; якомога повнішого врахування в змісті, методиках, стимулах навчання та системі оцінювання.

Цілком слушною є думка С. Карамана, що процес опанування української лексики майбутніми фахівцями вимагає системного забезпечення на всіх мовних рівнях й передбачає врахування теоретичних

засад освітнього процесу, створення методик і підручників на засадах діалогічної взаємодії, пізнавального інтересу, співтворчості, ситуацій вибору, рефлексії, стимулювання, збереження емоційної комфортності та реалізації педагогіки успіху [5].

Особистісно зорієнтоване навчання розглядаємо як формування і розвиток особистості, діяльнісно-комунікативну активність студентів, організацію навчально-виховного процесу, яким ураховуються індивідуальні запити, потреби, можливості, здібності суб'єктів навчальної діяльності; створення комфортних умов для успішного саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації в усіх видах навчальної діяльності та переосмислення ролі й місця предметної підготовки в професійній освіті майбутніх документознавців.

Компетентнісний підхід у працях українських дослідників на сучасному етапі розглядається як спрямованість навчального процесу на формування та розвиток фахової компетентності особистості. За визначенням О. Пометун, компетентнісний підхід в освіті пов'язаний із особистісно зорієнтованим і діяльним підходами в навчанні, оскільки стосується особистості того, хто навчається, і може бути реалізованим у процесі виконання конкретною особистістю певного комплексу дій, що потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує об'єктивно для всіх, на суб'єктивні надбання одного суб'єкта, що їх можна виміряти [6, с. 66].

На думку В. Пасинок, компетентнісний підхід зумовлює цілеспрямований процес часткових змін, пов'язаних із радикальною зміною для них мети, відбору змісту освіти, організації навчального процесу, адаптацією процесу навчання до нових цивілізаційних умов [9].

Як переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі компетентнісний підхід розглядає Н. Бібік [6, с. 49]; як зміщення акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку здатностей практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики визначає Л. Парашенко [6]; як поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважальною трансляцією знань та формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал здатності особистості до виживання та стійкої життєздатності в умовах сучасного багатфакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інфомаційно й комунікаційно насиченого простору тлумачить І. Агапов [1]. Як засвідчує аналіз спеціальної літератури, спільним у визначеннях науковців є виокремлення суттєвої відмінності компетентісно зорієнтованого навчання від традиційного, яка полягає в тому, що студент перетворюється із об'єкта на суб'єкт під час професійно зорієнтованої комунікативної діяльності.

Компетентнісний підхід до формування лексичної професійної компетентності майбутніх документознавців розглядаємо як спрямованість змісту на забезпечення ефективного виконання професійно значущих завдань, введення до змісту навчання моделей ефективного виконання майбутніми документознавцями професійних функцій. Загалом

компетентнісний підхід виступає комплексною міждисциплінарною проблемою, методологією розроблення освітніх технологій у підготовці майбутніх документознавців.

Комунікативно-діяльнісний підхід спрямований на організацію діяльності студента-документознавця, у якій він був би активним у пізнанні, праці, спілкуванні, своєму розвитку. Особистісний і діяльнісний підходи перебувають у діалектичній єдності, тому що студент виступає суб'єктом професійної діяльності, яка, у свою чергу, разом з іншими чинниками, визначає особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Системний підхід орієнтує на визначення навчання як цілеспрямованої творчої діяльності його суб'єктів. Він вимагає розгляду "системоутворювальних зв'язків мети, завдань, змісту, форм і методів навчання не ізольовано, а у взаємодії компонентів педагогічного процесу, що дозволяє виявляти загальні системні властивості та якісні характеристики" [3, с. 33]. Отже, системний підхід на заняттях з мови за професійним спрямуванням забезпечує розуміння мовних фактів у взаємозв'язках.

У сучасних термінологічних словниках систему потлумачено як сукупність принципів, способів, методів, прийомів, які є основою певного вчення; сукупність елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин [2, с. 1127].

Системний підхід у тлумаченні В. Лозової орієнтує на визначення навчання як цілеспрямованої творчої діяльності його суб'єктів, на задоволення потреб через систему здатностей його розв'язувати проблеми професійної діяльності та вміння, які відображають ці здатності, а також шляхом моделювання якісного навчання майбутнього фахівця (система професійних умінь та відповідних їм змістових модулів) [7].

Відсутність системності в засвоєнні знань, є серйозною перешкодою на шляху їх використання. Безсистемні знання (ігнорування внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків між науковими поняттями) засвоюються не повною мірою, є малоєфективними для використання в практичній діяльності.

Текстоцентричний підхід реалізує думку, що мова існує не в штучно створених ученими схемах, не в словниках та граматиках, а саме в текстах, об'єктивній дійсності її використання (С. Єрмоленко, Л. Мацько, М. Плющ, О. Селіванова та ін.). Тому застосування професійно спрямованих текстів у формуванні лексичної компетентності майбутніх документознавців є доцільним і необхідним.

Крім вищезазначених підходів, на думку І. Дроздової, у навчанні української мови з метою формування і розвитку професійного мовлення важливим є врахування професійно орієнтованого підходу, оскільки "успіх мовного професійного спілкування, грамотного україномовного професійного мовлення залежить від мовця як особистості, його знання сучасної української літературної мови як основи мови професійного спілкування, уміння використовувати ці знання і втілювати інформацію в текст та дискурс залежно від мети, мовної ситуації тощо" [4, с. 145-146].

Сучасна лінгводидактика спрямована на навчання діяльності спілкування, створення таких умов на заняттях, які б сприяли бажанню

висловлюватися, взаємодіяти зі співрозмовником, впливати на нього [11, с. 21-22].

Навчання майбутніх документознавців української професійної лексики передбачає врахування закономірностей навчання і засвоєння мови, що, у свою чергу, сприятиме ефективній організації навчання мови, допомогатиме визначити й реалізувати зміст засвоєння норм літературної мови та створити відповідну методiku. М. Пентилюк під закономірностями навчання й засвоєння мови розуміє взаємозв'язок між лінгвістичною теорією та мовленнєвою практикою, залежність наслідків навчання й засвоєння мови від потенціалу мовленнєвого середовища, створюваного в процесі навчання [11, с. 25].

На думку Л. Федоренко, закономірності – це “об’єктивно існуюча залежність результатів засвоєння мовлення від ступеня розвитку мовленнєвотворчої системи людини, її окремих органів (органів, що складають мовленнєвий апарат, його мускулатуру і мовленнєві механізми мозку)” [13, с. 19].

Узагальнюючи погляди науковців на поняття “закономірності навчання і засвоєння рідної мови”, ми розумітимемо їх як взаємозв'язок між лінгвістичною теорією і мовленнєвою практикою, залежність результатів навчання і засвоєння мови від потенціалу мовленнєвого середовища, створюваного у процесі навчання і в повсякденному житті.

Науковці виділяють такі закономірності навчання і засвоєння мови: постійна увага до матерії мови і її звукової системи, розуміння семантики мовних одиниць, здатність засвоювати норму літературної мови, оцінка виражальних можливостей мови, розвиток мовного чуття, залежність мовленнєвих умінь і навичок від знань граматики і словникового складу мови (М. Пентилюк); цілеспрямований характер взаємодії педагога і студента; залучення студентів до когнітивної діяльності; цілеспрямована організація пізнавальної діяльності студентів; взаємозалежність міцності й глибини засвоєння матеріалу та регулярного організованого повторення його й уведення до складу раніше вивченого (І. Лернер); засвоєння літературних норм; зіставлення усного і писемного мовлення; застосування мовних одиниць відповідно до їх призначення (Л. Федоренко).

На нашу думку, під час навчання майбутніх документознавців української професійної лексики важливим є врахування закономірностей, визначених М. Пентилюк [11, с. 25].

Постійна увага до матерії мови та її звукової системи сприяє ефективному формуванню правильності мовлення, оскільки матерію української мови становлять фонемні та просодемні – сила голосу, висота тону й тембру звуків, темп і ритм мовлення, які є засобами мелодики та інтенсивності мовлення. Удосконалюючи орфоепічні вміння й навички студентів, викладач повинен урахувати особливості фонетики, нормативну вимову звуків і звукосполучень, зокрема потребує тренування вимова звуків [г], [ґ], [шч] тощо.

Важливою закономірністю навчання майбутніх документознавців української професійної лексики є розуміння семантики мовних одиниць. З'ясувати значення слів, співвіднести їх із явищами дійсності, сприймати та вживати в контексті – це вміння, необхідні для усвідомлення студентами

лексичних і граматичних засобів мови, а отже, засвоєння мови як системи. Нерозуміння семантики хоча б одного слова може призвести до повного нерозуміння речення або до спотвореного розуміння змісту всього тексту.

Охарактеризовані закономірності по-різному виявляються в процесі формування правильності мовлення, оскільки мовлення ефективно засвоюється лише за умови, якщо студент набуває здатності розуміти лексичні та граматичні мовні значення, відчувати виразні відтінки цих мовних значень, запам'ятовувати традицію сполучення мовних одиниць у потоці мовлення, тобто засвоювати норми літературного мовлення; зіставляти усне й писемне мовлення; збагачувати темп мовлення відповідно до міри вдосконалення мовленнєвотворчої системи того, що вивчається [13, с. 21] не епізодично, а в процесі цілеспрямованої систематичної навчальної діяльності.

Ефективна взаємодія цих закономірностей на заняттях з української мови за професійним спрямуванням залежить від багатьох чинників: мови навчання у ВНЗ, ступеня підготовки студентів, який відбиває рівень розвитку інтелектуальної, емоційної і вольової сфер особистості, рівень знань і вмінь, навичок навчальної роботи, ставлення до навчання, фізичного стану й працездатності. Урахування цих чинників допоможе викладачеві реалізувати навчання майбутніх документознавців української професійної лексики.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні специфічних принципів навчання української професійної лексики майбутніх документознавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агалов И. Компетентность – ресурс качественного образования / Игорь Агалов // “УГ” – Москва : Высшая школа. – Режим доступа: <http://www.ug.ru/issues/7action=topic&ctoid=7038>
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2002. – 1140 с.
3. Глузман А. В. Университетское педобразование: опыт системного исследования: [монография] / Александр Владимирович Глузман. – Ин-т педагогики и психологии проф. образования АПН Украины. – К.: Видавничий центр “Просвіта”, 1996. – 312 с.
4. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей: монографія / І. П. Дроздова; Харк. нац. акад. міськ. господарства. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 320 с.
5. Караман С. О. Упровадження педагогічних інновацій у теорію і практику професійної підготовки вчителя-словесника // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2010. Випуск 50. – С. 87-98.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та сучасні перспективи; за заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К. І. С., 2004. – 112 с.
7. Лозова В. І. Педагогічні цінності сучасної освіти / Валентина Іванівна Лозова // Педагогічна і психологічна наука в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України: у 5 томах. – [Т. 1. Теорія та історична педагогіка]. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 68-79.
8. Омельчук С. “Підхід до навчання” як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки / С. Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2013. – № 2. – С. 2-7.
9. Пасинок В. Г. Теоретичні основи формування професійних мовленнєвих умінь у майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей : дис. доктора пед. наук : 13.00.04 / Пасинок Валентина Григорівна. – Х., 2002. – 425 с.
10. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / Олена Іванівна Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1 (900). – С. 65-69.
11. Словник-довідник з української лінгводидактики: [навч. посіб.]; за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.
12. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / С. О. Караман, О. А. Копусь, В. І. Тихоша та ін.; за ред. С. О. Карамана, О. А. Копусь. – К.: Літера ЛТД, 2013. – 564 с.

13. Федоренко Л. П. Закономерности усвоения родной речи : учеб. пособ. / Л. П. Федоренко. – М. : Просвещение, 1984. – 160 с.

Анотація

У статті висвітлено ефективні підходи до навчання української мови за профспрямуванням, зокрема особистісно зорієнтований, комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, професійно зорієнтований, системний, текстоцентричний, а також описано закономірності навчання професійної лексики майбутніх документознавців: залежність мовленнєвих умінь і навичок від знань граматики і словникового складу мови, які сприяють формуванню професійної лексичної компетентності майбутнього документознавця.

Ключові слова: підходи до навчання, закономірності навчання, лексична компетентність майбутнього документознавця.

Аннотация

В статье освещены эффективные подходы к обучению украинскому языку профессиональной направленности, в частности личностно ориентированный, коммуникативно-деятельностный, компетентностный, профессионально ориентированный, системный, текстоцентрический, а также описано закономерности обучения профессиональной лексики будущих документоведов: зависимость речевых умений и навыков от знаний грамматики и словарного запаса языка, которые способствуют формированию профессиональной лексической компетентности будущего документоведа.

Ключевые слова: подходы к обучению, закономерности обучения, лексическая компетентность будущего документоведа.

Summary

The article highlights effective approaches to teaching Ukrainian professional orientation, in particular learner-oriented, communicative activities, competence, professionally oriented, systematic, text-centric. There have been described the patterns of learning professional vocabulary of future documentologists: relationship of speech and skills of the knowledge of grammar and vocabulary of the language, which contribute to the formation of the professional competence of the future lexical document processing.

Key words: approaches to learning, teaching patterns, lexical competence of the future documentologist.

УДК 37 (477,87) “1919/1939”

І. І. Розман,
старший викладач
(Мукачівський державний університет)

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ГУРТКІВ У ЗАКАРПАТТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. У сучасних умовах освітніх реформ зростає актуальність проблеми професійної майстерності педагогічних кадрів. Українське суспільство вимагає від учителя якісної освіти, постійного підвищення науково-методичного рівня, систематичного вдосконалення фахової майстерності. Удосконалення кваліфікації педагогічних кадрів не можливе без глибокого вивчення і врахування історичного досвіду, сформованої століттями традиції педагогічної освіти в Україні. У зв'язку з цим особливий інтерес становить досвід регіонів України в підвищенні профмайстерності вчителів у історичній ретроспективі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема підвищення профмайстерності вчителя займає чільне місце в сучасному історико-педагогічному дискусії. Важливе значення в дослідженні цієї проблеми